

sept. 1946

M E D D E L A N D E

Nr. 14

från

S K Å N E S V A P E N H I S T O R I S K A F Ö R E N I N G

Fredagen den 11 oktober kl. 19.00 (precis) kallas föreningens medlemmar till ordinarie höstsammanträde på Malmö Museum. Efter förhandlingarna hålles en vapenauktion. Kl. 20.00 föredrag av amanuensen, fil.lic greve Sten Kalling, Malmö, över ämnet "En historik över försvarsverket i Malmö genom tiderna". Föredraget belyses med skioptikonbilder. Till föredraget inbjudas även icke medlemmar, och uppmanas medlemmarna att taga sina damer och andra intresserade med. Propagera för livlig avslutning. Efter föredraget gemensam supé för dem så önska, och mottag sekreteraren anmälan härom före föredragets början.

Vårutflykten.

Efter inbjudan av Vaabenhistorisk Selskab förlades föreningens sedvanliga vårutflykt i år till Köpenhamn och Rosenborgs Slott. Söndagen den 16 juni reste 22 medlemmar över och mottogs redan vid färjläget i Köpenhamn av Vaabenhistorisk Selskabs ordförande landsretssagförelsson och v. ordföranden kapten Arendrup, varefter färden omedelbart ställdes till Rosenborgs slott, där ett 25 tal av danska sällskapet medlemmar tillstötte. Ordföranden Lasson hälsade samtliga välkomna, varefter först museiinspektör Boesen och senare museiassistenten Colding övertog ciceronskapet. Med synnerligen stort intresse följdes den givande visningen av Rosenborgs världsberömda samlingar. Särskilt var detta fallet för de svenskar, som besökte Rosenberg för första gången. Då visningen var slut, samlades svenskar och danskar till en 50 tal på Restaurant Karnappen, där lunchen väntade i festsalen. Vid denna hälsade landsretssagförelsson de båda föreningarna välkomna, och riktade detta välkommen särskilt till de svenska medlemmarna, då denna samvaro var den första officiella i de båda föreningarnas historia. En gemytlig stämning blev genast rådande. Vid kaffet tackade Skånes Vapenhistoriska Förenings ordförande för den hjärtliga välkomsthälsningen och utformade sedan sitt anförelande till en hyllning för Danmarks konung och för Danmarks folk. Den angenäma officiella samvaron var därmed slut, men många fortsatte under privata former denna, varvid en del inbjödes att bese danska privatsamlingar.

Vapenhistoriska notiser.

Svenska Vapenhistoriska Sällskapetets Årsskrift 1944-1946 har tillägnats sällskapetets v. ordförande och tidigare dess mångårige sekreterare major Nils Hellsten, Stockholm, som i år fyllt 60 år. Som en hyllning åt den frejdade fäktaren och vapenhistorikern är innehållet som sig bör mest ägnat åt värjan. Docent Seitz inleder med en studie över "Värjens terminologi." Förf. påpekar till en början att terminologien varit tämligen vacklande, beroende på olika tider, olika länder och olika författare. Fäktkonstens utveckling började ju i de romanska länderna, varför terminologien ursprungligen härstammar från dessa språkområden. Seitz vill dock icke taga ställning till vad som är rätt eller fel men ett elementärt begrepp vill han dock framhålla som Hellsten formulerat, att "värjan talar dragen", d.v.s. att kling

spets är dess översta del och fästets knapp dess nedersta. Den satsen vilar också på internationell åldrig grund. Den synnerligen intressanta terminologiska utredningen belyses med citat ur olika länders fack- och fäktlitteratur och dåtida teckningar. Till slut föreslår förf. att de svenska termerna parentetiskt åtföljas av de franska, ev. spanska och italienska, så snart någon möjlighet till missförstånd kan föreligga. Därefter skriver överstelöjtnant Jakobsson om "Kanontroféeringarna och dess tillkomst", och dr Torsten Lenk "Om slagsvärdet som maktsymbol", Lenk konstaterar, att slagsvärd av allt att döma utdelades till kungliga personer, till besättningarna på fästningar, till befälhavare för fotfolk och till sjöss ända från Gustav Vasas tid. De äro något annat än ett blott militärt bruksvapen. På de sätt de fördes tillhöra de samma krets som rikssvärd, domaresvärd, stadssvärd m.fl. Bengt Thordeman (den bekante forskaren och bl. a. författaren till "Armour from the Battle of Wisby") har en liten studie över "Ett numismatiskt bidrag till rustningens historia". Årsskriftens mest digra studie är dock dr. Egil Lönnborgs "Kyrkvärjor i Jönköpings län." Förf. beskrive här i katalogform 45 olika värjor, varav en del bl. a. varit utställda på jubileumsutställningen i Eksjö 1938 (se katalogen "Smålands försvar genom tiderna"). Tyvärr medgiver ej utrymmet här en närmare redogörelse av den typologiska och personhistoriska framställningen, men Lönnborg har här gjort vår vapenhistoriska forskning en stor tjänst med denna publicering av ett material, som icke var något vidare känt utom bland ett ytterst litet fåtal. I vissa fall kompletterar det föreliggande materialet förträffligt den forskning om den karolinska värjans ursprung, som publicerats dels av Seitz och dels av Cederlöw. Värdefulla äro också de på omfattande forskningar i kyrkböcker och arkiv grundade utredningen om värjornas ägare och värjornas proveniens. Utmärkta fotografier visa även värjornas utseende. Kapten Belfrage skriver "Något om fäktning i armén på 1600 talet" och Sällskapet skattmästare och årsskriftens förtjänstfulle redaktör kamrer T. von Schreier avslutar med en artikel "Om våra första sabelmodeller m.m.", där han bl. a. konstaterar, att vår husarsabel m. / 1759 har rätt modellår motsats till "Jägarsabeln" och "Savolaxsabeln" med samma modellår. En värdefull och intressant årsskrift.

Vaabenhistoriske Aarbøger. Va. Udgivet af Vaabenhistorisk Selskab. 19
Även vårt danska brodersällskap har i år som förut utgivit sin årsbok som vanligt under redaktion av museiinspektör Arne Hoff. Ada Bruhn i

leder med en artikel om "Christian den Fjerde og Svaerdfegerne." Denne konges tid var de danske sværdfejernes blomstringstid. En av de namnkunnigaste av dessa var Andreas Kohl. Arne Hoff skriver om "Jan Knoop. En hollandsk bössemager omkring 1650-70." Slutet av Hoff's som vanligt med ingående kännedom av sitt ämne skrivna artikel upptages av en förteckning över kända vapen av den berömde holländaren. Den välkände experten på blankvapen Holger Jakobsen rör sig fullständigt på sin "mammans gata" i artikeln "Om sabelklingor." Förf. vill med denna artikel giva dels ett bidrag till en fastare terminologi för ordet sabel och dels att giva samlare en handräkning med tids- och typbestämning av blankvapen. Martin Ellehauge skriver om "Det fligede Kortgevaer eller den saa kaldte Lilje" och avslutar Arne Hoff den bra årsboken med "Lidt om snaplaasen og flintelaasen," en fortsättning på en tidigare artikel i Årsboken IV.

Livrustkammaren. Journal of The Royal Armoury. Vol. IV: 1-2.

Ur innehållet framhålles särskilt en studie av dr Torsten Lenk över "Ett internationellt hjullåskriterium." Lenk behandlar ett par hjullåspistoler i Livrustkammaren som tillhört drottning Christina, vilka utgått från verkstäderna i Gardone nära Brescia i Norditalien och jämför dem med en hjullåsbössa, också i Livrustkammaren, där samma signatur som på pistolerna (Lazzarino Cominazzos och Giovanni Antonio Guvaciolos) återfinnas. Förf. gör sedan en undersökning om de italienska hjullåsvapnens ursprung med anledning av den detalj i låsbleckets utformning, som finnes på dessa, nämligen en liten urtagning omedelbar under hanfjäders. Han kommer till det resultatet, att de italienska hjullåsen ha sitt ursprung i en sydtysk (augzburgsk?) typ, som under 1500 talets slut spred sig till Nederländerna och som importerades till Italien vid samma tid. Härtill anknyter tillverkningen i Gardone och fortsätter därmed ännu när typen vid 1600 talets slut är helt övergiven på andra håll. I den som vanligt förnämt utstyrda lilla publikationer skriver vidare Seitz om "Gustaf II Adolfs fältbanér av år 1626" och Stig Stenström om "Gustav III:s riddarspel 1776 och 1777."

Svenskt lantförsvar från medeltid till nutid i Armémuseum.

I serien Armémuseiskifter har nu i år detta stora och förnäma arbete utkommit som No II. Denna publikation som är redigerad av museets styresman överstelöjtnant Jakobsson, fyller, som han bl.a. säger i sitt förord, ett länge känt behov, då den avser att bildligt talat flytta ut museet till allmänt beskådande i rikets avlägsnaste delar.

En viktig detalj i det hela är det utmärkta bildmaterialet. Känt är ju, att endast en bråkdel av museets stora samlingar till följd av lokalbrist ej kan visas utan förvaras i museibyggnadens eldfarliga vindsbyggnad. Skulle så olyckligt ske, att den blir eldhärjad, kan möjligen dessa bilder vara de enda som visa museets ytterst värdefulla förenål från flydda för land och rike så betydelsefulla tider. En metod som är ny vad illustrationsmaterialet beträffar är, att blankvapnen mot vanlig kutym äro placerade med fästena nedåt och klingorna upp. Även om det är riktigt, om man tänker på att ett blankvapens spets är dess översta del och dess knopp dess nedersta, stöter dock detta ögat som icke är vant att betrakta ett sådant vapen i den ställningen. Varken i museerna eller hos samlarna eller ens i litteraturen ser man denna metod tillämpad. Man vill liksom vända bilderna upp och ned för att få det vanliga synperspektivet. Men detta är ju som sagt en vanesak hos ögat. Ännu en sak måste påpekas. Det har nämligen insmugit sig många direkta felaktigheter och tryckfel, där bildtext och bilder förväxlats, vilket tyder på förbiseende vid korrekturläsningen. Riktigt hade varit att i slutet av publikationen införts en rättelse. Som det nu är stå felen dock som rätta. Frånsett detta är Armémuseum under sin energiske styresman på det högsta att gratulera för utgivaren det av det storartade bokverket.

I serien av sina bekanta bildsamlingar från Livrustkammaren har denna nu utsänt en ny liten vacker publikation "Danica, en bildsamling med text av Heribert Seitz." Som namnet angiver upptager arbetet historiska danska föremål i Livrustkammaren. Det lilla utsökt vackra bildhäftet med sina utsökta bilder och förklarande text är tillägnad våra danska vänner.

I Karolinska förbundets årsbok 1946 har fänrik Cederlöw skrivit en vapenhistorisk studie över "Poltavatrofén i Kreml." Den intressanta studien är grundad på omfattande studier, icke på ort och ställe, som ju är ogörligt, utan av tillgängligt källmaterial med utgångspunkt från Planting - Gyllenbågas uppsats "Svensktroféer i Livrustkammaren i Kreml (julnummer 1907, utgivet av adelsklubben ADK, Stockholm.) Cederlöw är i sin fulla rätt, då han konstaterar, att många av de i Kreml enligt uppgift från Poltava stammande föremålen aldrig kunnat ha kommit därifrån. Detta gäller såväl den föregivna Karl XII:s bärestolen, som den honom i ryska katalogen tillskrivna värjan, vilken s nare icke ens har ett karolinskt fäste. Samma förhållande är det nog

även med Karl XII:s kommandostav. Den har ingraverade bokstäverna GAR (Gustav Adolv Rex), under öppen krona. Detta motsäger ju icke i och för sig den ryska katalogens uppgift, att den tillhört Karl XII, då man ju vet, hur han beundrade sin store föregångare. Men enligt Cederlöw föreligger större skäl för att kommandostaven härrör från någon av de svenska rustkammarna i östersjöprovinserna. Särdeles intressant är förf:s utredning om fan- och standarspetsarna i troféksamlingarna. Jämförelse göres med bevarade sådana här i landet. Själv äger han i sin samling en sådan med genombruten spets med dubbelt C under en sluten krona, som påminner om en liknande, men mindre och med grövre utförande i Smålands Museum i Växjö, vilket annälaren på sin tid uppmärksamgjort Cederlöw på. Bland distinktionstecknen särskiljas ringkragar och stängvapen (halvpikar). Den ryska katalogen uppger nämligen, att det icke rör sig om sådana utan om fanstänger. Petrelli, som undersökt stängerna hävdar, att de äro officersspontoner, då stängerna sakna märken efter dukarnas fastsättning, vilket förutsätter, att stängerna äro original. Är detta riktigt, har man i denna grupp en samling av ett i Sverige hittills okänt distinktionstecken. Cederlöw lämnar i stort sett frågan öppen men polemiserar dock mot uppgiften, att dessa spetsar skulle vara en slags spontoner, som väl knappast medförts i fält. Vad ringkragarna beträffar följa ej heller dessa för den gällande förordningar, i det hälften av dem sakna namnchiffret. Av de med namnchiffer försedda ringkragarna kan nämligen endast en indentificeras enligt för subalterner föreskriven typ. De övriga äro enl. förf. troligen från Karl XI:s tid. Vad den personliga beväpningen beträffar finnas 2 värjor och 1 pallasch. Värjorna äro av karolinsk drabanttyp, den ena med parerplåtar i upphöjt arbete och mot pansad botten Karl XII:s krönte namnchiffer och årtalet 1712 (den kan således icke härröra från Poltava), den andra har på klingan ovanför blodrännan inbundet C instansat och som troligen härstammar från Karl XI:s tid. Pallaschen är osvensk och har nog fört av en utländsk officer i svensk tjänst. Det övervägande antalet av de 20 pistolerna äro hjullåspistoler av 1690 års modell. Egendomligt nog finnes icke ett enda flintlås, ehuru sådana fastställts. Cederlöws slutomdöme om den s.k. Poltavatrofén i Kreml, är att den sannolikt till större delen ej härrör från Poltavaslaget utan tillförts samlingen på flera vägar. Man vet ju, att den stora branden i Kreml 1737 förstörde större delen av troféerna, varefter de kvarstående fördes till St. Petersburg och därifrån till olika platser för att slutligen ånyo hamna

na i Krenl. Den erbjuder där ett tacksamt fält för framtida svensk vapenhistorisk forskning.

Nyinvällda medlemmar:

Depotbestyrer Poul Jørgensen, Hillerød, Danmark (Ordf.)

Järnhandlande Sten Håkansson, Lund. (Mildner).

Obs. De medlemmar som efter 1 oktober ändrat adress torde meddela sekreteraren därom, då eljest föreningens Meddelande icke kan garanteras att komma vederbörande tillhanda.

Föreningens "Meddelande" No 7 önskas. Sekr. anhåller om svar.

Redaktör: J. Folke Herrström Malnö.